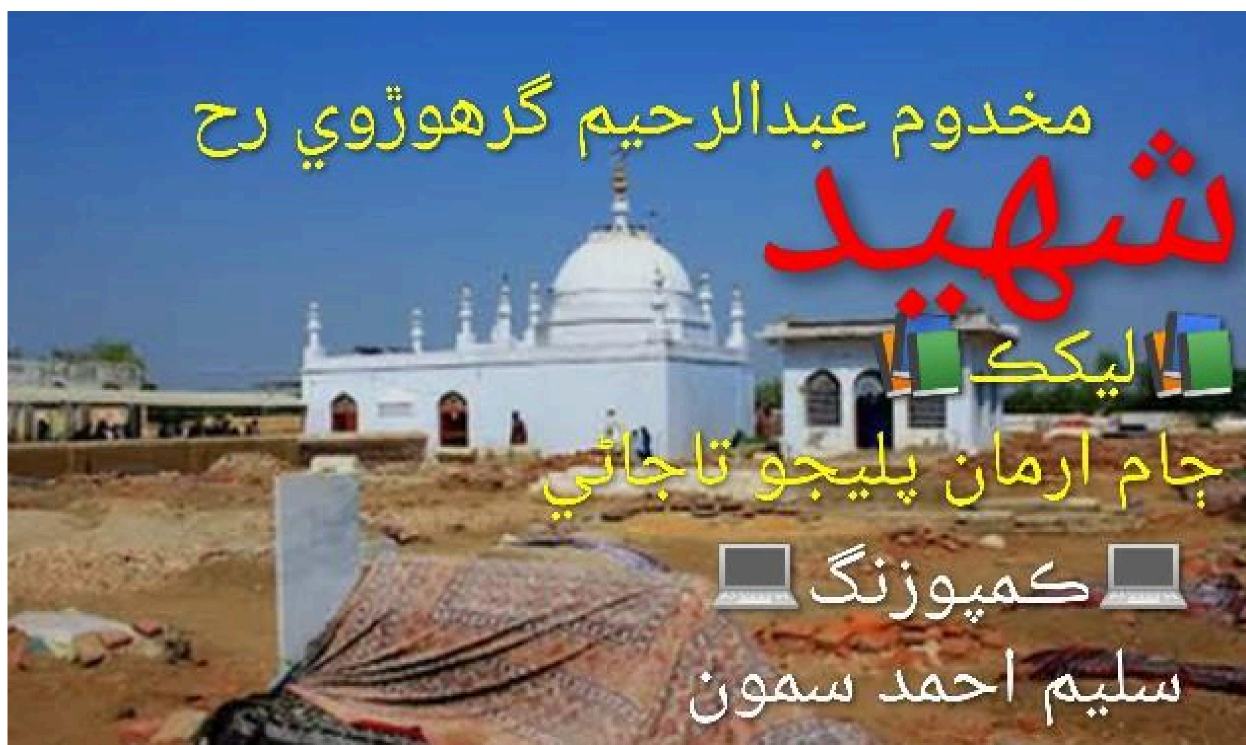

ڪتاب جو تعارف 📖

سنڌ جي سرزمين هميشه علم، روحانيت ۽ حق گوئيءَ جي اهڙن روشن مينارن کي جنم ڏنو آهي، جن پنهنجي فڪر، عمل ۽ جرئت سان وقت جي اونده کي چيريو آهي. انهن ئي بلند هستين مان هڪ نالو مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي رحه جو آهي، جيڪو نه رڳو علمي دنيا ۾ پر اخلاقي ۽ روحاني ميدان ۾ پڻ هڪ مضبوط سڃاڻپ رکي ٿو.

هي ڪتاب مخدوم گرهوڙي جي زندگي، فڪر علمي جدوجهد ۽ سندن بي باڪ ڪردار جو جامع جائزو پيش ڪري ٿو. هن ۾ سندن زندگيءَ جا اهڙا پهلو بيان ڪيا ويا آهن جيڪي صرف تاريخي واقعن تائين محدود نه آهن پر هڪ فڪري تحريڪ، هڪ سچائيءَ جي صدا ۽ هڪ اصولي زندگيءَ جو عڪس پڻ آهن.

مخدوم گرهوڙي جي شخصيت جو سڀ کان نمايان پاسو سندن حق پسندي ۽ دليل تي ٻڌل فڪر آهي. پاڻ هر معاملي ۾ قرآن ۽ سنت کي بنياد بڻائي دليل سان ڳالهائڻ ۽ سچ تي قائم رهڻ جو درس ڏنو. سندن زندگي ان ڳالھ جو ثبوت آهي ته علم صرف پڙهڻ جو نالو ناهي پر ان تي عمل ڪرڻ ۽ ان جي حفاظت ڪرڻ به ضروري آهي.

هي ڪتاب پڙهندڙ کي نه صرف هڪ تاريخي شخصيت سان متعارف ڪرائي ٿو پر ان سان گڏوگڏ ان دور جي مذهبي علمي ۽ سماجي حالتن کي به سمجهڻ ۾ مدد ڏئي ٿو. ان ۾ بيان ڪيل واقعا نصيحتون ۽ فڪري نڪتا پڙهندڙ جي سوچ کي نئون رخ ڏين ٿا ۽ کيس سچ جي تلاش ڏانهن راغب ڪن ٿا.

مخدوم گرھوڙي جي زندگي اسان لاءِ ھڪ پيغام آھي — اھو پيغام جيڪو ٻڌائي ٿو تہ سچ تي بيھڻ دليل سان ڳالھائڻ ۽ ھر حال ۾ حق جو ساٿ ڏيڻ ئي اصل ڪاميابي آھي۔

ھي ڪتاب انھن سڀني لاءِ آھي، جيڪي علم سچ ۽ حقيقت کي سمجھڻ چاھين ٿا پنھنجي فڪر کي مضبوط بنيادن تي بيھارڻ جا خواھشمند آھن۔

مخدوم عبدالرحيم گرھوڙي جي علمي ۽ روحاني شخصيت

مخدوم عبدالرحيم گرھوڙي رحہ سنڌ جي انھن عظيم عالمن مان ھئا، جن پنھنجي علم تقويٰ ۽ جرئت سان دين اسلام جي سچي تعليم کي عام ڪيو۔ پاڻ جو شمار انھن بزرگن ۾ ٿئي ٿو، جيڪي صرف ڪتابي علم تائين محدود نہ رھيا، پر عملي زندگيءَ ۾ بہ دين جي حفاظت لاءِ بيھي رھيا۔

سندن زندگيءَ جو اھم پاسو اھو ھو تہ ھو ھر ڳالھہ کي قرآن ۽ حديث جي روشنيءَ ۾ ڏسندا ھئا۔ ھو ڪنھن بہ مسئلي ۾ روايتن يا ماڻھن جي لکڻين تي انڌو ڀروسو نہ ڪندا ھئا، بلڪہ اصل دليل پيش ڪندا ھئا۔ انھيءَ سبب سندن علمي حيثيت تمام بلند ٿي وئي۔

سادگي ۽ بي نيازي

مخدوم صاحب جي زندگي انتھائي سادي ھئي۔ ھو دنياوي آسائش کان پري رھندا ھئا۔ سندن لباس، رھڻي ڪھڻي ۽ انداز عام ماڻھن جھڙو ھوندو ھو، پر علم ۽ فڪر ۾ تمام مٿانھون مقام رکندا ھئا۔

ھو ھميشہ حق ڳالھائڻ کي ترجيح ڏيندا ھئا ڀلي ان سان ڪنھن کي ناراضگي ئي ڇو نہ ٿئي۔ سندن لاءِ سچ ڳالھائڻ سڀ کان اھم ڳالھہ ھئي۔ اھوئي سبب آھي جو ھو درٻارن ۽ حڪمرانن کان بہ نہ ڊڄندا ھئا۔

علمي انداز ۽ تدريس

مخدوم گرھوڙي جو علمي انداز بلڪل منفرد ھو۔ جڏھن بہ ڪو سوال ڪيو ويندو ھو، تہ پاڻ سڌو قرآن يا حديث مان دليل ڏيندا ھئا۔ جيڪڏھن ڪنھن عالم جو قول پيش ڪيو ويندو ھو، تہ پاڻ چوندا ھئا تہ اصل دليل الله ۽ رسول جي ڳالھ آھي باقي سڀ ان کان پوءِ آھي

سندن مجلسن ۾ ويھڻ وارا ماڻھو صرف علم ئي نہ، پر اخلاقي تربيت بہ حاصل ڪندا ھئا۔ ھو ماڻھن کي صرف بحث نہ سيکاريندا ھئا، پر سچ جي سڃاڻپ بہ ڪرائيندا ھئا۔

جرئت ۽ بي باڪي

مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي جي شخصيت جو سڀ کان وڏو وصف سندن جرئت هئي. هو ڪنهن به غلط ڳالهه کي برداشت نه ڪندا هئا، پلي اهو ڪو وڏو عالم هجي يا حڪمران.

هو صاف لفظن ۾ چوندا هئا ته دين ۾ ڪا به نئين ڳالهه شامل ڪرڻ جائز ناهي.

سندن اها بيباڪي ڪيترن ماڻهن لاءِ قبول ڪرڻ مشڪل هئي، پر هو پنهنجي موقف تان ڪڏهن به نه هٽيا.

مذهبي حالتن ۾ سندن ڪردار

ان دور ۾ سنڌ ۾ مختلف فڪري تحريڪون هلندڙ هيون. هر گروهه پنهنجي نظرئي کي صحيح ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو هو. اهڙي حالتن ۾ مخدوم گرهوڙي جو ڪردار تمام اهم هو.

هو ماڻهن کي اصل دين ڏانهن موٽائڻ جي ڪوشش ڪندا هئا. سندن مقصد اهو هو ته اسلام کي صاف ۽ خالص صورت ۾ پيش ڪيو وڃي، جنهن ۾ ڪا به ملاوٽ نه هجي.

عوام ۾ اثر

مخدوم صاحب جو اثر صرف عالمن تائين محدود نه رهيو، پر عام ماڻهن تائين به پهتو. ماڻهو سندن ڳالهين کي وڏي ڌيان سان ٻڌندا هئا ۽ انهن تي عمل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا هئا.

سندن وعظ ۾ سادگي هوندي هئي، جنهن ڪري هر ماڻهو آساني سان سمجهي سگهندو هو. هو ڏکين لفظن بدران سادي زبان استعمال ڪندا هئا.

روحانيت ۽ اخلاق

مخدوم گرهوڙي نه صرف عالم هئا، پر وڏي درجي جا صوفي به هئا. سندن اندر عاجزي صبر ۽ الله تي ڀروسو نمايان نظر ايندو هو.

هو ڪنهن سان به نفرت نه ڪندا هئا، پر غلط ڳالهه جي مخالفت ضرور ڪندا هئا. سندن اخلاق اهڙا هئا جو دشمن به سندن عزت ڪندا هئا.

شهادت ۽ ان جو پس منظر

سندن زندگيءَ جو سڀ کان اهم باب سندن شهادت آهي. سندن صاف گوئي ۽ حق تي بيهڻ سبب ڪيترن ماڻهن کي تڪليف ٿيندي هئي. نتيجي طور سندن خلاف سازشون ٿيون.

آخرڪار پاڻ شهيد ڪيا ويا، پر سندن سوچ ۽ تعليم زنده رهي. سندن شهادت اهو سبق ڏئي ٿي ته سچ لاءِ بيهڻ آسان ناهي پر اها ئي اصل راهه آهي.

تاريخي اهميت

مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي جو نالو سنڌ جي تاريخ ۾ هميشه زنده رهندو. هو صرف هڪ عالم نه هئا، پر هڪ تحريڪ هئا.

سندن زندگي مان اهو سبق ملي ٿو ته

علم صرف پڙهڻ لاءِ ناهي عمل لاءِ آهي

سچ ڳالهائڻ ضروري آهي، ڀلي ان جي قيمت ادا ڪرڻي پوي

دين کي اصل صورت ۾ سمجهڻ گهرجي

نتيجو

مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي رحه هڪ اهڙي شخصيت هئا، جن علم، عمل ۽ جرئت کي گڏ ڪري ڏيکاريو. سندن زندگي هڪ مثال آهي ته ڪيئن هڪ انسان سچ جي راهه تي هلندي تاريخ ۾ پنهنجو نالو زنده رکي سگهي ٿو.

اڄ به سندن تعليم ماڻهن لاءِ رهنمائي جو ذريعو آهي ۽ سندن نالو عزت سان ورتو وڃي ٿو.

حضرت مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي رحه سنڌ جي انهن باوقار عالمن مان هئا جيڪي دين جي بنيادن کي قرآن ۽ سنت جي روشني ۾ سمجهائڻ کي پنهنجي زندگيءَ جو مقصد بڻايو. ڪلهوڙا دور ۾ جڏهن مختلف فڪري تحريڪون زور وٺي رهيون هيون تڏهن سندن مهدوي عالمن سان ٿيل مناظرو علمي جرئت ۽ ديني بصيرت جو نمايان مثال بڻيو. پاڻ مناظري دوران روايتن بدران سڌا شرعي دليل پيش ڪندا رهيا ۽ ختمِ نبوت عقيدي جي صفائي ۽ بدعت جي ترديد بابت واضح مؤقف اختيار ڪيو جنهن سبب مجلس ۾ موجود ڪيترن عالمن سندن علمي وزن کي تسليم ڪيو

هن واقعي کي رڳو هڪ مناظري طور نه پر سنڌ جي مذهبي تاريخ ۾ حق ۽ دليل جي بالادستي جي علامت طور ڏٺو وڃي ٿو. مخدوم گرهوڙوي رحه پنهنجي ثابت قدمي سادگي ۽ حق گوئي سبب وڏي عزت ماڻي ۽ روايتن موجب سندن بيباڪ ديني موقف سبب مخالفت به پيدا ٿي جيڪا آخرڪار سندن شهادت جو سبب بڻي. سندن جدوجهد عقيدي جي حفاظت ديني اصولن جي وضاحت ۽ فڪري استقامت جو اهڙو باب آهي جيڪو اڄ به علمي حلقن ۾ احترام سان ياد ڪيو وڃي ٿو

شهيد مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي ڏانهن منسوب ڪيل پيشنگوين بابت تحقيقي حلقن ۾ شڪ ظاهر ڪيو ويو آهي ۽ ڪيترن محقق جي راءِ موجب اهي اڳڪٿيون اصلي نه پر پوءِ جي دور ۾ جوڙيل ۽ نسبت ڪيل روايتون ٿي سگهن ٿيون. گرهوڙ شريف جي درگاهه سان لاڳاپيل موجوده گادي نشينن پڻ انهن پيشنگوين کي مخدوم صاحب سان سڌي نسبت ڏيڻ جي ترديد ڪئي آهي جنهن مان ظاهر ٿئي ٿو ته تاريخي نسبت ۽ روايتي بيانن جي ڇنڊڇاڻ ضروري آهي ۽ هر منسوب قول کي بنا تحقيق جي مستند سمجهڻ درست نه آهي

پر جيڪڏهن تاريخي حالتن جو جائزو ورتو وڃي ته ڪو به پارکو عالم يا باشعور مبصر مختلف قومن جهڙوڪ پٺاڻن مغلن بيگن يا ٻين گروهن جي سنڌ ۾ آمد سندن سياسي چرپر حرڪتن سماجي ۽ طاقت جي تبديل ٿيندڙ توازن کي ڏسي آساني سان مستقبل جي حالتن بابت اندازو لڳائي سگهي ٿو اڳڪٿي ڪري سگهي ٿو وقت ۽ حالتن کي ڏسي ڪري ته سياڻي چا ٿيندو. جيئن سندن چوڻ ته سنڌ کي قنڌار کان لڳندي تنهنڪري ڪجھ ڳالهين کي غير معمولي پيشنگوئي بدران زماني جي حالتن جي گهري مشاهدي ۽ تاريخي بصيرت جو نتيجو به سمجهي سگهجي ٿو

بيت

مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي ڏانهن منسوب.

متان ڪائين ڪڇٽي حاڪماٽي هنڌان

رڏي هونددائون رت ۾ ماري مسڪينان

جنين جي پورهئي مان پيٽ پريو پنهنجو

تنهن تي قيامت ڏينهن ٿيندا سوال سختان.

—

مصرع 1

متان ڪائين ڪڇٽي حاڪماٽي هنڌان

لفظي مطلب

متان هرگز نه / بچ

ڪچٽي ڪاٽو

حاڪماڻي هنڌان بادشاهن اميرن ظالمن حاڪمن وٽان.

تفصيل 💡

هن مصرع ۾ نصيحت ڪئي وئي آهي ته اهڙن ماڻهن جي گهرن مان ڪاٽو نه ڪائجي جيڪي ظالم، امير يا ناجائز طريقي سان مال ڪمائين ٿا. هتي حاڪماڻي صرف بادشاهن لاءِ نه پر هر ان ماڻهو لاءِ آهي جيڪو ظلم يا ناجائز طريقي سان دولت گڏ ڪري ٿو.

مطلب 👉

ظلم واري مال کان پري رهڻ گهرجي.

مصرع 2 🧾

رڏي هونددائون رت ۾ ماري مسڪينان

لفظي مطلب 🔍

رڏي هونددائون پچايو هوندن

رت ۾ رت سان

مسڪينان غريب ماڻهو

تفصيل 💡

هتي شاعر وڏي شدت سان ٻڌائي ٿو ته اهڙو ڪاٽو اصل ۾ غريبن جي رت سان تيار ٿيل آهي. يعني اهو مال غريبن جي حق مارڻ ظلم ڪرڻ يا استحصال سان حاصل ڪيو ويو آهي.

مطلب 👉

اهڙو ڪاٽو حلال نه پر ظلم جو نتيجو آهي.

مصرع 3 🧾

جنين جي پورهئي مان پيٽ ڀريو پنهنجو

لفظي مطلب 🔍

پورهيو محنت

پيٽ ڀريو پنهنجو گذر ڪيو

تفصيل 💡

هتي انهن ماڻهن ڏانهن اشارو آهي جيڪي ٻين جي محنت تي پنهنجو گذر ڪن ٿا. يعني پاڻ ڪم نه ڪن، پر غريبن جي محنت مان فائدو وٺن.

مطلب 👉

ٻين جي حق تي پنهنجو پيٽ ڀرڻ ظلم آهي.

مصرع 4 🧾

تنهن تي قيامت ڏينهن ٿيندا سوال سختان

لفظي مطلب 🔍

قيامت ڏينهن آخرت

سوال سختان سخت حساب

تفصيل 💡

هن آخري مصرع ۾ خبردار ڪيو ويو آهي ته جيڪو ماڻهو اهڙي ناجائز مال مان فائدو وٺندو، ان کان قيامت جي ڏينهن سخت حساب ورتو ويندو.

مطلب 👉

ظلم ۽ ناجائز ڪمائيءَ جو انجام سخت حساب آهي.

مڪمل پيغام ✨

هي بيت اصل ۾ هڪ وڏي اخلاقي تعليم ڏئي ٿو

ناجائز مال کان بچو

غريبن جي حق تي هٿ نه وڌو

دنيا جي فائدي لاءِ آخرت نه وڃايو

هر ڪم جو حساب ٿيندو

مختصر نتيجو 📖

هي بيت معاشري جي ان ظلم کي ظاهر ڪري ٿو، جتي امير ماڻهو غريبن جي محنت تي عيش ڪن ٿا. مخدوم گرهوڙي اهڙي نظام جي مخالفت ڪندي ماڻهن کي حلال روزي ۽ انصاف جي واٽ اختيار ڪرڻ جي تلقين ڪن ٿا.

📖 1
سچ لاءِ حڪمران آڏو بيهڻ.

چيو وڃي ٿو ته هڪ پيري هڪ بااثر ماڻهو ماڻهن تي ظلم ڪري رهيو هو. جڏهن اها ڳالهه مخدوم صاحب تائين پهتي ته پاڻ سڌو سندس آڏو پهتا.
مخدوم صاحب بنا ڪنهن ڊپ جي کيس چيو جيڪو طاقت جو غلط استعمال ڪري ٿو اهو الله جي نظر ۾ سڀ کان ڪمزور آهي.
اهو ٻڌي ڪيترائي ماڻهو حيران ٿي ويا ڇو ته اهڙي ڳالهه عام ماڻهو نه ڪري سگهندا هئا.
سبق 👉
حق ڳالهائڻ لاءِ ڪنهن کان ڊڄڻ نه گهرجي.

📖 2
علم تي فخر ڪندڙ عالم کي جواب.
هڪ عالم پنهنجي علم تي وڏائي ڪندو هو ۽ ماڻهن کي گهٽ سمجهندو هو. جڏهن اهو مخدوم صاحب وٽ آيو ته پاڻ کيس چيو
جيڪو علم انسان کي عاجز نه بڻائي اهو علم نه پر بوجهه آهي.
ان ڳالهه کان پوءِ اهو عالم خاموش ٿي ويو ۽ پنهنجي روش بدلائي ڇڏي.
سبق 👉

اصل علم عاجزي سيکاري ٿو.

📖 3
غريب جي مدد
هڪ غريب ماڻهو سندن وٽ آيو ۽ پنهنجي تڪليف ٻڌائي. مخدوم صاحب وٽ گهڻو ڪجهه نه هو، پر جيڪو ڪجهه وٽن هو اهو ڏئي ڇڏيو.
پاڻ فرمايائون ته جيڪو پاڻ لاءِ رکين ٿو اهو ختم ٿي وڃي ٿو ۽ جيڪو الله لاءِ ڏين ٿو اهو باقي رهي ٿو.
سبق 👉
سخاوت انسان کي وڏو بڻائي ٿي

📖 4
سادي زندگي
چيو وڃي ٿو ته مخدوم صاحب کي هڪ پيري سنو لباس پيش ڪيو ويو، پر پاڻ اهو قبول نه ڪيو.
پاڻ فرمايائون
جيڪو لباس دل کي وڏو ڪري اهو روح کي ننڍو ڪري ٿو
سبق 👉
سادگي ۾ ئي اصل عزت آهي

📖 5
غلط رسم جي مخالفت
هڪ هنڌ ماڻهن هڪ اهڙي رسم شروع ڪئي هئي، جيڪا دين سان لاڳاپيل نه هئي. مخدوم صاحب جڏهن اها ڳالهه ٻڌي ته پاڻ سختي سان ان جي مخالفت ڪئي.
پاڻ چيو ته دين ۾ اهو ئي قبول آهي جيڪو الله ۽ رسول کان ثابت آهي
سبق 👉
بدعت کان بچڻ ضروري آهي

📖 6
شاگردن کي نصيحت
سندن شاگردن مان هڪ پڇيو ته سنو انسان ڪيئن بڻجي سگهجي؟ مخدوم صاحب جواب ڏنو پنهنجي دل کي صاف ڪر زبان کي سچو ڪر ۽ عمل کي درست ڪر
سبق 👉
اصلاح اندر کان شروع ٿئي ٿي

📖 7
خاموشي جي حڪمت
هڪ پيري ڪنهن ماڻهو کين بحث ۾ ڦاسائڻ جي ڪوشش ڪئي، پر مخدوم صاحب خاموش رهيا.
جڏهن ماڻهن پڇيو ته اوهان جواب ڇو نه ڏنو؟ پاڻ چيو ته هر سوال جواب جو لائق نه هوندو آهي.
سبق 👉
خاموشي به حڪمت هوندي آهي

📖 8
آخرت جي ياد
مخدوم صاحب اڪثر ماڻهن کي آخرت ياد ڏياريندا هئا. پاڻ چوندا هئا
دنيا ٿوري آهي پر حساب وڏو آهي

سبق 👉
زندگيءَ کي آخرت جي نظر سان ڏسڻ گهرجي
---
9 📖
انصاف لاءِ بيهڻ
هڪ پيري ٻن ماڻهن ۾ تڪرار ٿيو. هڪ امير هو ۽ ٻيو غريب. مخدوم صاحب فيصلي ۾ غريب جو ساٿ ڏنو، ڇو ته حق ان سان هو.
سبق 👉
انصاف ۾ امير ۽ غريب برابر آهن
---
10 📖
آخري نصيحت
چيو وڃي ٿو ته پنهنجي آخري وقتن ۾ مخدوم صاحب ماڻهن کي نصيحت ڪئي
سچ کي نه ڇڏجو، ڀلي دنيا ڇڏي وڃو
سبق 👉
سچ ئي انسان جو اصل سرمايو آهي.

---

11 📖
وقت جو قدر
چيو وڃي ٿو ته مخدوم صاحب پنهنجي وقت جو وڏو خيال رکندا هئا. هڪ پيري ڪنهن ماڻهو بيڪار ڳالهين ۾ وقت وڃائڻ شروع ڪيو ته پاڻ فرمايائون ته
وقت اهو خزانو آهي جيڪو وڃڻ بعد واپس نٿو اچي.
سبق 👉
زندگيءَ جو هر لمحو اهم آهي
---
12 📖
سچو واپار
هڪ واپاري سندن وٽ آيو ۽ پڇيائين ته ڪامياب واپار ڪيئن ڪجي؟ مخدوم صاحب فرمايو
نفعو ان ۾ ناهي جيڪو وڏي، پر ان ۾ آهي جيڪو حلال هجي
سبق 👉
حلال ڪمائي ئي اصل ڪاميابي آهي.
---
13 📖
حسد کان بچاءُ
هڪ ماڻهو ٻين جي ڪاميابي تي حسد ڪندو هو. مخدوم صاحب کيس چيو
حسد دل کي ساڙي ٿو ۽ انسان کي اندر کان خالي ڪري ٿو.
سبق 👉
حسد انسان کي نقصان ڏئي ٿو.
---
14 📖
صبر جي اهميت

هڪ شخص مصيبت ۾ هو ۽ شڪايت ڪري رهيو هو. مخدوم صاحب کيس تسلي ڏيندي چيو
صبر ڪندڙ ماڻهو ڪڏهن به خالي نه رهندو الله کيس بهتر ڏيندو
سبق 👉
صبر سان ئي آساني ايندي آهي

📖 15
زبان جي حفاظت
مخدوم صاحب چوندا هئا
زبان ننڍڙي آهي پر ان جا زخم وڏا ٿيندا آهن
سبق 👉
سوچي سمجهي ڳالهائڻ گهرجي

📖 16
دوستي جو اصول
هڪ نوجوان پڇيو ته سٺو دوست ڪيئن چونڊيو وڃي؟ پاڻ فرمايائون
اهو دوست چونڊيو جيڪو توکي سچ ٻڌائي، نه اهو جيڪو خوش ڪري
سبق 👉
سچو دوست اهو آهي جيڪو سڌاري

📖 17
عبادت ۾ اخلاص
هڪ ماڻهو گهڻي عبادت ڪندو هو پر ڏيکاءُ لاءِ. مخدوم صاحب کيس چيو
جيڪو عمل ماڻهن لاءِ هجي، اهو الله وٽ قبول نه ٿيندو.
سبق 👉
اخلاص ضروري آهي

📖 18
علم ۽ عمل
هڪ شاگرد گهڻو پڙهندو هو پر عمل نه ڪندو هو. مخدوم صاحب کيس چيو
علم جو وڻ تڏهن ڦل ڏيندو آهي جڏهن عمل جو پاڻي ملي
سبق 👉
علم بغير عمل جي اڌورو آهي

📖 19
دل جي صفائي
مخدوم صاحب چوندا هئا
دل کي صاف رکو، ڇو ته الله دلن کي ڏسي ٿو
سبق 👉
باطن جي صفائي ضروري آهي.

📖 20
آخرت جي تياري
،هڪ ماڻهو دنيا ۾ گهڻو مصروف هو. مخدوم صاحب کيس چيو
دنيا ۾ رهڻ لاءِ نه پر وڃڻ لاءِ تياري ڪر

سبق 👉
آخرت کي نه وساريو.

نتيجو ✨

اهي سڀ واقعا ڏيکارين ٿا ته مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي جي زندگي صرف علم تائين محدود نه هئي پر عملي نصيحتن اخلاقي تعليم ۽ انسان جي سڌاري سان ڀرپور هئي.

شهيد اسلام حضرت مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي رحه جو مهدوي ڪلهوڙن سان مناظرو

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

أيها الناس! أنہ لانبي بعدي و لا أمۃ بعد کم.

اي انسانو بيشڪ مون کان پوءِ ڪو نبي نه ايندو ۽ اوهان کان پوءِ ڪا ٻي امت نه ايندي.

سوال جواب ڪرڻ جي ارادي سان حضرت شيخ الاسلام مخدوم عبدالرحيم گرهوڙوي صاحب خدا آباد جي مسجد ۾ ڪلهوڙي حاڪم ميان سرفراز ڪلهوڙو جي دعوت تي تشريف فرما ٿيا. اهو رمضان شريف جو مهينو هو. جيئن ئي پاڻ مسجد مان اٿي مجلس ۾ ويٺا ته پاڻ سان آندل پاڻيءَ جو مشڪوزو ڪوليو ۽ پاڻي پيئڻ لڳا. ان تي مهدوي عالمن قاضين ۽ ملن ۾ شور پيدا ٿيو. مخدوم صاحب فرمايو ته پريشان چو ٿا ٿيو مان مسافر آهيان ۽ مسافر کي روزو نه رکڻ جي اجازت آهي تنهن ڪري پنهنجو پاڻي پاڻ سان آندو اٿم.

جيڪڏهن ڪنهن وٽ دليل آهي ته قرآن مان ثابت ڪري مسافر کي پاڻ سان گڏ پاڻي کڻڻ ڪو ڏوه آهي! ان ڳالهه تي مجلس ۾ ماٺار ڇانئجي وئي.

جڏهن مناظري جو وقت مقرر ٿيو ته هڪ وڏي ۽ ڪشادي هنڌ تي مجلس سجي مهدوي عالم ۽ ملا سڳورا چارئي پاسن کان کٽن تي ويٺل هئا ۽ اڳيان غلم وڇايل هئا. مخدوم صاحب غلمن کي ڇڏي اڳڻ ۾ مٽيءَ تي ويهي رهيا. جڏهن کين اندر ويهڻ لاءِ چيو ويو ته فرمايائون ته مقابلو اوهان کي مون سان ڪرڻو آهي اچو ته هتي علمي ويڙهه ڪريون مون کي بد عقيدن ۽ ڪافرن جي غلمن غاليچن تي ويهڻ جي اجازت ناهي. اها ڳالهه ٻڌي ڪيترن جي اندر ۾ ڪاوڙ پيدا ٿي.

مناظرو شروع ٿيو فقهي مسئلن جا حوالا ڏنا ويا اڳين ۽ پوين عالمن جا قول پڙهيا ويا پر مخدوم گرهوڙي هر سوال جو جواب قرآن ۽ سنت مان شافي دليل سان ڏيندا رهيا هڪ هڪ ڪري سڀ خاموش ٿيندا ويا.

انهيءَ مجلس ۾ مخدوم محمد هاشم ٺٽوي جو وڏو پٽ مخدوم عبدالغني ٺٽوي به موجود هيو جنهن پنهنجي پيءُ جو لکيل ڪتاب کولي دليلن طور پيش ڪرڻ شروع ڪيو ۽ ان مان مثال ڏيڻ لڳو. ان تي مخدوم عبدالرحيم گرهوڙوي جلال ۾ اچي پر ۾ پيل ٺڪر جي مس ڪيڙي پري کان اڇلي سندس مٿي ۾ هنئي، جنهن سبب سندس مٿو ڦاٽي پيو ۽ رت وهڻ لڳو. ان موقعي تي مخدوم صاحب فرمايو ته اوهان کي جيڪو به دليل ڏيڻو آهي سو قرآن ۽ سنت مان هجي، ڪنهن جي پيءُ جو لکيل ڪتاب نه ڪو خدا جو صحيفو آهي ۽ نه ئي فرمان.

ان واقعي کان پوءِ مجلس ۾ وڏيڪ سنجيدگي پيدا ٿي ۽ سڀني کي خبر پئجي وئي ته بحث صرف اصل ماخذن تي ٿيندو.

مخدوم صاحب واضح لفظن ۾ اعلان ڪيو ته جيڪو شخص پاڻ کي امام مهدي ظاهر ڪري نبين کان پاڻ اعلا سمجهي جڏهن ته نبي پاڪ صلي الله عليه وسلم کان پوءِ نبوت ۽ نئين امت جو دروازو بند ٿي چڪو آهي سو قرآن ۽ حديث جي روشني ۾ باطل آهي. پاڻ چيو ته ميران محمد جونپوري ميرهندي (عرف) لال شهباز قلندر جنهن 1504ع ۾ پاڻ کي مهدي موعود هجڻ جي دعويٰ ڪئي هئي سندس دعويٰ مهديت دليلن کان خالي آهي ۽ ان جي پيروي ڪندڙ گمراهي ۾ هيا ۽ آهن. پاڻ بلند آواز سان چيو ته دين ۾ ڪوڙ ۽ بدعت کي قبول نٿو ڪري سگهجي پلي ان لاءِ جان قربان ڪرڻي پوي.

مجلس ۾ سندن دليلن جو ڪو جواب نه ملي سگهيو. سيد ميان جمال جيڪو انهيءَ مجلس ۾ حاڪم طرفان جج مقرر ٿيل هو ان پڻ تسليم ڪيو ته مخدوم جي ڳالهه قرآن سان مطابقت رکي ٿي.

ان واقعي کان پوءِ ڪلهوڙي جي دربار ۾ بيچيني پيدا ٿي. روايتن موجب مخدوم صاحب خلاف ڳجهي سازش تيار ڪئي وئي ۽ نيٺ کين سدائين لاءِ خاموش ڪيو ويو جنهن سبب پاڻ شهادت جو درجو ماڻيائون.

مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي جو اهو مناظرو سنڌ جي مذهبي تاريخ ۾ اهم حيثيت رکي ٿو. هن واقعي مان ظاهر ٿئي ٿو ته ان دور ۾ مذهبي فڪر ۽ سياسي طاقت وچ ۾ ٽڪراءُ موجود هو. هڪ طرف مهدوي تحريڪ پنهنجي عقيدي جي ترويج ۾ سرگرم هئي ته ٻي طرف اهل سنت جا عالم قرآن ۽ حديث جي بنياد تي انهن نظرين جو رد ڪري رهيا هئا. گرهوڙوي صاحب جو موقف اهو هو ته دين جي بنيادن ۾ ڪنهن به نئين دعويٰ يا بدعت کي شامل نٿو ڪري سگهجي.
سنڌن جدوجهد رڳو هڪ مناظري تائين محدود نه هئي پر اها عقيدي جي تحفظ ۽ ديني اصولن جي بقا لاءِ هئي. انهيءَ سبب سنڌن نالو تاريخ ۾ شهيد اسلام طور ياد ڪيو وڃي ٿو.

هي واقعو ان ڳالهه جو ثبوت آهي ته علمي دليل قرآن ۽ سنت جي روشني ۾ پيش ڪيل حجت هر دور ۾ فيصلا ڪندڙ حيثيت رکي ٿي. مخدوم گرهوڙي پنهنجي موقف تي ثابت قدم رهيا ۽ پنهنجي جان جي قرباني ڏئي به پنهنجي عقيدي تان نه هٽيا. سنڌن شهادت سنڌ جي مذهبي ۽ علمي تاريخ جو هڪ اهم باب آهي جيڪو حق ۽ باطل جي مقابلي جي علامت طور اڄ تائين ياد ڪيو وڃي ٿو.

 Copyright Page

© 2026
سڀ حق محفوظ آهن

هي ڪتاب ليکڪ جي علمي محنت فڪري کوجنا ۽ ذاتي تحقيق جو نتيجو آهي. ان جو ڪو به حصو بغير واضح اجازت جي نقل ڪرڻ ڇپائي يا ڪنهن به صورت ۾ استعمال ڪرڻ قانوني طور منع ٿيل آهي.

هي پابندي هر قسم جي ذريعن تي لاڳو آهي ڇپيل ڊجيٽل يا ڪنهن به جديد وسيلن ذريعي.

 لائسنس (License)

هي ڪتاب علم جي واڌ، فڪر جي بيداري ۽ تحقيق جي سهولت لاءِ پيش ڪيو ويو آهي.

اجازت ✅

ذاتي مطالعو

علمي تحقيق

حوالن ۾ استعمال ليکڪ جو نالو لازمي

اجازت ناهي ❌

تجارتي فائدي لاءِ استعمال

بغير اجازت اشاعت

مواد ۾ تبديلي ڪري ٻيهر پيش ڪرڻ

هر قسم جي اشاعت يا ورجاءُ لاءِ ليکڪ سان رابطو ضروري آهي.

—

شهيد عبدالرحيم گرهوڙوي (رح)
سنڌ جي اصل تاريخ ۽ حقيقت

ڄام ارمان پليجو تاجاڻي.

📧 Email

Saleemsamoo786@gmail.com

☎ Mobile Number

03007070376

 Back Cover Text

وقت جي ڌوڙ ۾ ڪيترائي نالا لڪي وڃن ٿا پر ڪي آواز ۽ نالا اهڙا هوندا آهن، جيڪي صدين تائين گونجندا رهن ٿا.
هي ڪتاب هڪ اهڙي شخصيت جي زندگيءَ جو داستان آهي جنهن سچ کي لفظن ۾ نه پر عمل ۾ جياريو.
جنهن علم کي صرف ڄاڻ نه پر ذميواري سمجهيو. ۽ جنهن حق کي هر حال ۾ بلند رکيو. هي ڪتاب انهن لاءِ ناهي جيڪي رڳو
پڙهڻ چاهين ٿا پر انهن لاءِ آهي جيڪي سمجهڻ سوچڻ ۽ سچ تائين پهچڻ چاهين ٿا. هر صفحو هڪ سوال آهي
هر باب هڪ آئينو آهي
۽ هر لفظ هڪ سڏ آهي
سچ ڏانهن.